

Nupțialitatea populației României

VI. Trebici

Căsătoria, frecvența acesteia în sinul unei populații — nupțialitatea — constituie obiectul de studiu a numeroase științe: dreptul, sociologia, antropologia culturală, psihologia socială și, evident, demografia.

Căsătoria este o instituție socială, în primul rând o instituție juridică; ea se află sub influența unui mare număr de factori: juridici, sociali, economici, culturali, psihologici. La rândul ei, nupțialitatea generează o serie de consecințe și implicații pe diferite planuri. Societatea reglementează căsătoria prin dreptul pozitiv, cutumă sau alte norme sociale, statuind vârsta minimă (legală) la căsătorie, drepturile și obligațiile soților etc.

Pornind de la caracteristicile căsătoriei ca act juridic¹, demografia descrie și analizează acest eveniment demografic ca fenomen de masă — nupțialitatea — cu metodele analizei demografice, în raport cu o serie de variabile demografice, educaționale, sociale.

Intrucât căsătoria este actul prin care se întemeiază familia, sub raport demografic, ea marchează și începutul primei secvențe a „cicluului de viață familială”. Sistemic, deci, demografia urmărește în continuare influența căsătoriei și evoluția familiei, fertilitatea conjugală sau matrimonială, evenimentele ce intervin în „ciclul vieții de familie”, pină la dizolvarea acesteia prin decesul unuia din soți sau prin divorț.

Concepte și metode ale demografiei nupțialității

Căsătoria este un eveniment demografic, iar interpretarea sa în demografie este probabilistă, ceea ce presupune, întotdeauna, o populație supusă riscului acestui eveniment. De aceea se impune chiar de la început distincția dintre căsătorie în general — căsătoria între persoane a căror stare civilă este „necăsătorit”, „văduv” și „divorțat” și căsătoria între persoane a căror stare civilă anterioară este cea de „necăsătorit”. Această căsătorie, numită „primă căsătorie”, este obiectul prioritar al demografiei nupțialității.

Prima căsătorie este evenimentul demografic care se referă la populația de vîrstă nupțialabilă care nu a mai fost căsătorită: „riscul” acestor căsătorii se măsoară cu rata primelor căsătorii (c'), ca raport între primele căsătorii (C') și populația necăsătorită (sP)², care este de fapt probabilitatea ca o persoană necăsătorită la momentul t să contracteze „riscul” de căsătorie și de a fi căsătorită la momentul $t + 1$.

Căsătoria (inclusiv recăsătoria) este evenimentul demografic care se referă la populația de vîrstă nupțialabilă, avînd starea civilă de necăsătorit, văduv și divorțat; „riscul” se măsoară cu rata căsătoriilor (c), fiind un raport între toate căsătoriile (C) și populația necăsătorită (sP), văduv (vP) și divorțată (dP). Vom avea deci două colectivități de evenimente demografice: primele căsătorii (C') și recăsătoriile (C''), iar cele două rate sînt:

$$c' = \frac{C'}{{}^sP} \quad \text{și} \quad c'' = \frac{C''}{{}^sP + {}^vP + {}^dP}$$

¹ Codul familiei din România definește căsătoria în felul următor: „uniunea liber consimțită dintre un bărbat și o femeie, încheiată cu respectarea dispozițiilor legale, în scopul întemeierii unei familii”. După acord, căsătoria urmează a fi guvernată de statutul stabilit prin lege.

² Adoptăm notațiile: sP — populație necăsătorită sau singură (s) și nu populație celibatară; vP — populație văduvă; dP — populație divorțată și cP — populație căsătorită (a se vedea: VI. Trebici, *Demografia*. București, Edit. științifică și enciclopedică, 1979, cap. VII. *Nupțialitatea și divorțialitatea*).

În aceste condiții, rata globală sau generală de nupțialitate va fi :

$$c = \frac{C}{sP + vP + dP} = \frac{C' + C''}{sP + vP + dP}$$

Interpretarea probabilistă a căsătoriei ne duce la ideea *tabeli de nupțialitate* — după principiul tabeli de mortalitate — care să măsoare probabilitatea de căsătorie, probabilitatea de a rămâne necăsătorit, distribuția căsătoririlor după vîrstă, vîrsta medie, mediană și modală la căsătorie. Cea mai importantă este tabela de nupțialitate a primelor căsătorii. O asemenea tabelă descrie descreșterea unei cohorte ipotetice (10 000 sau 100 000 efectiv inițial) de persoane necăsătorite sub efectul evenimentului primei căsătorii.

Dacă la valorile tabeli de nupțialitate adăugăm și pe cele ale tabeli de mortalitate, ajungem la *tabela netă de nupțialitate*, care ia în considerare nu numai efectul nupțialității, ci și pe cel al mortalității³.

Tabela de nupțialitate este instrumentul cel mai complet pentru descrierea și analiza nupțialității într-o populație sau o subpopulație constituită după o caracteristică oarecare.

Ratele specifice de nupțialitate după vîrstă (c_x și c'_p) calculate separat pentru populația nupțială feminină și masculină sînt printre cele mai importante, întrucît nupțialitatea este funcție de vîrstă. Ca și la fertilitate, putem ajunge la un indice sintetic : suma primelor căsătorii reduse sau rata totală de nupțialitate (*RTC'*) pentru primele căsătorii și pentru toate căsătoririle (*RTC*).

Dintre valorile tipice, cele mai semnificative sînt : *vîrsta medie* și mai ales *mediană* la prima căsătorie, *frecvența celibatului definitiv*, precum și proporția populației necăsătorite, căsătorite, văduve și divorțate, atît în total, cît și pe sexe și vîrste.

Rata generală de nupțialitate exprimă frecvența căsătoririlor într-o populație totală, prin raportarea numărului căsătoririlor încheiate într-o perioadă (un an) la numărul populației totale la mijlocul anului, ca proporție la 1 000 locuitori. Se mai calculează un indice similar numai pentru populația de vîrstă nupțială (de la 15 ani în sus), separat pentru populația masculină și feminină, pe total și vîrste.

Să mai amintim că nupțialitatea — ca și natalitatea și mortalitatea — are un caracter diferențial, sub efectul factorilor sociali, economici, culturali și de aceea se impune calculul ratelor de nupțialitate separat pentru populația urbană și cea rurală, pe tipuri de orașe, pe județe, pe categorii sociale etc.

Precizăm, totodată, că interesul demografiei în privința nupțialității este concentrat asupra legăturii dintre căsătorie și fertilitate, a relațiilor complexe ce se formează între aceste două fenomene demografice. Ca și în alte domenii, demografia apelează la celelalte discipline ce administrează acest *condominium* — căsătorie și nupțialitate —, mai cu seamă pentru teorie, modele explicative, interpretări sistematice.

Nupțialitatea generală în perioada 1946—1978

Pentru a situa nupțialitatea în contextul demografic al țării, vom aminti cîteva cifre semnificative. La o populație de 22 000 000 — cifră atînsă în luna aprilie 1979 —, căsătoririle reprezintă, în medie anuală, un număr de 196 172 sau 9 la 1 000 de locuitori, ceea ce înseamnă că în fiecare an circa 392 000 persoane își schimbă statutul civil prin căsătorie. Mai concret, anual aproximativ 1,8% din populația țării contractează o căsătorie. Cum numărul divorțurilor în aceeași perioadă a fost, în medie anuală, de 32 257, proporția acestora reprezintă 16,4% din numărul căsătoririlor.

Nupțialitatea din perioada 1946—1978 are o serie de particularități în diferitele sub-perioade determinate de intensitatea influenței factorilor demografici, sociali, culturali, ceea ce impune o periodizare a acestui fenomen demografic. Spre deosebire de istoria fertilității, pentru care semnificative sînt subperioadele 1948—1956, 1957—1966, 1967—1974 și 1975—1978, în funcție de alura evoluției și de factorii care au determinat-o⁴, perioadele propuse pentru istoria nupțialității sînt : 1946—1958, 1959—1969 și 1970—1978.

³ O persoană de vîrstă nupțială poate avea un dublu risc în trecerea de la vîrsta x la $x + 1$ și de la momentul t la $t + 1$, anume de a se căsători sau de a deceda în intervalul t la $t + 1$.

⁴ V. Trebici, *Tranziția demografică în România*, în „Viitorul social”, an VI, nr. 2/1978, p. 335—344.

În perioada 1946–1978 s-au încheiat 5 895 364 căsătorii sau 11 790 728 persoane și-au schimbat starea civilă, devenind căsătorite. Intensitatea fenomenului a variat sensibil însă în diferite subperioade : în anii 1946–1958, când nivelul nupțialității a fost cel mai ridicat (11,2 căsătorii la 1 000 locuitori), el depășea cu circa 24 % nupțialitatea din anii 1930–1939. În anii 1959–1969 se instalează o scădere — rata medie fiind de 9 căsătorii la 1 000 locuitori —, după care, din 1970, nupțialitatea se redresează, fără să ajungă însă, la nivelurile anterioare.

Tabelul nr. 1

Evoluția căsătoriilor și a ratelor de nupțialitate a populației României
1930–1939 și 1946–1978 *

Subperioada	Numărul total al căsătoriilor	Rata de nupțialitate (la 1 000 locuitori)
1930–1939	1 352 857	9,0
1946–1958	2 433 609	11,2
1959–1969	1 878 553	9,0
1970–1978	1 588 202	8,4

* Anuarul demografic al R.S.R., 1974 ; Anuarele statistice ale R.S.R. 1975, 1976, 1977 și 1978.

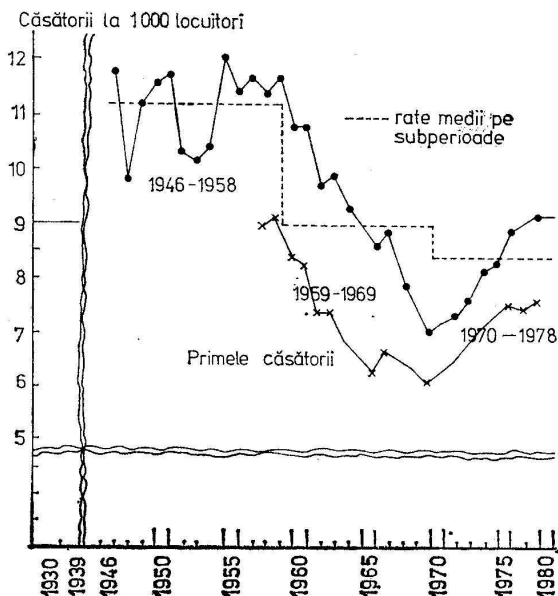

Fig. 1. Evoluția nupțialității populației României în 1930–1939 și 1946–1978

Rata nupțialității pentru primele căsătorii — datele permit calculul acesteia numai din 1957 — urmează curba generală, cu o particularitate, însă : în perioada creșterii intense a divorțialității (1958–1966), rata primelor căsătorii scade mai rapid, în favoarea ratei recăsătoriilor.

Cum se explică această variație a nupțialității în timp ? Pentru a răspunde la această întrebare fundamentală, trebuie arătat că nupțialitatea este influențată de numeroși factori. Sub raport strict demografic, însă, nupțialitatea generală este determinată de doi factori : numărul și structura populației nupțiabile (factor cantitativ) și ratele de nupțialitate specifică pe vârste (factor calitativ). Dacă primul este determinat de regimul demografic general — numărul populației totale, efectivele numerice ale cohortelor nupțiabile, determinate și ele de regimul de

natalitate și de mortalitate, în schimb nupțialitatea specifică este expresia „propensiunii” pentru căsătorie, fiind influențată de un foarte mare număr de factori, printre care trebuie amintiți factorii culturali și psihologici.

Dacă ne referim la primul factor — efectivele generațiilor nupțiabile — ajungem la unele constatări interesante. Considerind că după „modelul” nupțialității din România, cohorțele în care nupțialitatea este cea mai intensă sînt cele în vîrstă de 18—29 ani la bărbați (circa 80 % din numărul anual al celor ce se căsătoresc) și 16—24 ani la femei (circa 75 % din numărul femeilor ce se căsătoresc), înseamnă că în subperioada 1946—1958 au predominat cohorțele nupțiabile corespunzătoare generațiilor 1917—1940, care au apărut în condițiile unui regim de natalitate relativ ridicată; în subperioada 1959—1969 predomină cohorțele reprezentînd generațiile 1930—1951, din care cele aparținînd anilor 1941—1946 sînt puternic marcate de deficitul de nașteri, caracteristic perioadei respective; iar subperioada 1969—1978 este dominată de generațiile 1940—1960, din care cele din anii 1948—1960 au apărut în condițiile unei natalități înalte. Redresarea nupțialității din perioada 1970—1978 va fi frînată de intrarea în vîrstă nupțiabilă a generațiilor 1957—1966, care, după cum se știe, au apărut în condițiile unei puternice scăderi a natalității.

După 1985, nupțialitatea va începe să crească pentru o perioadă de circa cinci ani, ca urmare a contribuției generațiilor mai bogate numeric ale anilor 1967—1972.

O importanță hotărîtoare are, însă, structura populației nupțiabile după starea civilă. Căsătoriile sînt alimentate în cea mai mare parte de populația necăsătorită. Așadar, repartitia populației după stare civilă este rezultatul nupțialității dar, în același timp, ea influențează nupțialitatea.

Primele căsătorii au avut, în perioada 1957—1978, o pondere oscilînd între 73 % și 89 % în totalul căsătoriilor, diferența revenind recăsătoriilor din starea civilă de „văduv” sau „divorțat”. Or, în perioadele de creștere a divorțialității poate să crească nupțialitatea prin frecvența recăsătoriilor persoanelor divorțate.

Structura populației după starea civilă, stabilită cu prilejul recensămîntului populației din 1966⁵, se prezintă astfel:

Tabelul nr. 2

Repartitia populației în vîrstă de 15 ani și peste după starea civilă *

Starea civilă	Populația masculină	%	Populația feminină	%
Populația în vîrstă de 15 ani și peste	6 809 100	100,0	7 325 539	100,0
din care :				
necăsătorită	1 547 087	22,7	1 033 611	14,1
căsătorită	4 983 992	73,2	5 030 697	68,7
văduvă	197 159	2,9	1 044 943	14,3
divorțată	77 871	1,1	211 316	2,9

* Notă: Un număr de 2 991 bărbați și de 4 972 femei au avut starea civilă nedeclarată.

Prima constatare, întărită și de statisticile internaționale, este aceea că proporția populației căsătorite în cadrul populației de vîrstă nupțiabilă este foarte ridicată: 73,2 % la bărbați și 68,7 % la femei și că, invers, proporția populației necăsătorite este foarte redusă: 22,7 % la bărbați și 14,1 % la femei. Întrucît situația este cea consemnată în 1966, ea reproduce efectul nupțialității ridicate din perioada 1946—1965. Faptul că femeile văduve (1 044 943) sînt de 5,3 ori mai multe decît bărbații văduvi (197 159) se explică, în cea mai mare parte, prin efectul celor două războaie mondiale, dar și prin durata medie de viață mai mare de care beneficiază femeile, supraviețuind soților.⁶

Cifrele de mai sus sînt însă globale. Ca și la celelalte fenomene demografice, o importanță particulară o are proporția stărilor civile în funcție de vîrstă.

⁵ Datele recensămîntului din 1977 nu sînt încă disponibile.

⁶ După tabela de mortalitate din 1956, femeile aveau o durată medie de viață cu 3,5 ani mai mare ca a bărbaților, în anii 1964—1967, a fost cu circa 4 ani mai mare, iar în anii 1975—78 cu 4,6 ani mai mare decît a bărbaților.

Tabelul nr. 3

Proporția populației necăsătorite, căsătorite, văduve și divorțate după vîrstă (în % față de numărul total al populației de vîrstă respectivă)*

Grupe de vîrstă	Populația masculină					Populația feminină				
	TOTA-LĂ	Necăsătorită	Căsătorită	Văduvă	Divorțată	TOTA-LĂ	Necăsătorită	Căsătorită	Văduvă	Divorțată
Populația în vîrstă de 15 ani și peste	100,0	22,7	73,2	2,9	1,1	100,0	14,1	58,7	14,3	2,9
25—19 ani	100,0	97,5	2,4	100,0	78,4	20,9	0,2	0,5
20—24 ani	100,0	67,9	31,5	0,1	0,5	100,0	24,1	73,0	0,5	2,3
35—29 ani	100,0	21,1	77,4	0,2	1,3	100,0	7,9	88,0	0,9	3,2
30—34 ani	100,0	6,7	91,5	0,2	1,6	100,0	4,9	89,9	1,5	3,6
45—39 ani	100,0	3,8	94,3	0,3	1,6	100,0	4,5	88,7	2,7	4,1
40—44 ani	100,0	2,8	95,1	0,5	1,6	100,0	4,4	85,8	5,5	4,2
45—49 ani	100,0	2,7	94,8	0,9	1,6	100,0	4,3	80,3	11,2	4,2
50—54 ani	100,0	2,5	94,1	1,8	1,5	100,0	3,7	75,1	17,5	3,7
55—59 ani	100,0	2,5	92,6	3,6	1,3	100,0	3,6	69,6	23,7	3,0
60—64 ani	100,0	2,3	89,8	6,8	1,1	100,0	3,6	60,4	33,5	2,4
65—69 ani	100,0	2,0	84,8	12,2	1,0	100,0	3,4	48,3	46,2	1,9
70—74 ani	100,0	1,9	77,8	19,5	0,8	100,0	3,2	33,9	61,3	1,5
78 ani și peste	100,0	1,7	60,7	36,9	0,6	100,0	2,6	16,5	79,6	1,0

* Anuarul statistic al R. S. R. 1978.

Demografia reține două cifre semnificative pentru caracterizarea globală a „propensiunii” pentru căsătorie și a celibatului definitiv: proporția persoanelor masculine căsătorite în grupa de vîrstă 25—29 ani și a persoanelor feminine căsătorite în grupa de vîrstă 20—24 ani, precum și proporția persoanelor necăsătorite în grupa de vîrstă 45—49 ani. Or, la bărbați, din cohortele în vîrstă de 25—29 ani, peste 77 % erau căsătoriți, iar la femei proporția celor căsătorite în grupa de vîrstă de 20—24 ani era de 73 %. În schimb, frecvența celibatului definitiv era de 2,7 % la bărbați și de 4,3 % pentru femei, cifre foarte scăzute la scară internațională.

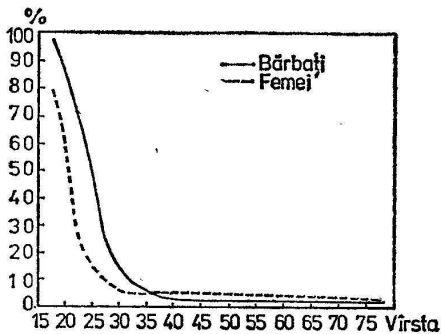

Fig. 2. Curba proporției populației masculine și feminine avînd starea civilă necăsătorită după vîrstă (1966).

Deși datele prezentate sînt în optică transversală și nu longitudinală (pe generații), este permisă afirmația că fiecare generație masculină și feminină, odată ajunsă la vîrsta de căsătorie, își schimbă relativ rapid starea civilă de necăsătorită cu cea căsătorită și doar o proporție foarte redusă rămîne definitiv necăsătorită.

Ajungem astfel la problema importantă a vîrstei la căsătorie, indicator cu semnificație ce depășește mult domeniul demografiei. Legislația în vigoare stabilește drept vîrstă legală la căsătorie cea de 18 ani pentru băieți și 16 ani — cu aprobare specială la 15 ani — pentru fete. Or, în realitate, vîrsta efectivă la căsătorie se formează sub influența unui mare număr de factori. So-

ciologia cunoaște trei tipuri de virste la căsătorie : virsta fiziologică — caracteristică societăților primitive — , virsta economică, adică virsta la care condițiile economice sînt întrunite pentru ca o pereche să întemeieze o familie și, în sfîrșit, virsta psihologică, proprie societății moderne. Evoluția virstei efective în România — din păcate nu dispunem de date decît începînd cu anul 1957 pentru toate căsătoriile și din 1961 pentru primele căsătorii — oferă prilejul unor constatări interesante.

Tabelul nr. 4

Evoluția virstei medii la căsătoriile din toate stările civile în perioada 1957—1977*

Anii	Virsta medie a		Diferența soț-soție	Anii	Virsta medie a		Diferența soț-soție
	soțului	soției			soțului	soției	
1957	27,76	24,38	3,38	1968	27,43	23,44	3,99
1958	27,50	24,21	3,29	1969	27,26	23,35	3,91
1959	27,40	24,13	3,27	1970	27,11	23,36	3,75
1960	27,57	24,32	3,25	1971	27,28	23,24	4,04
1961	27,68	24,37	3,31	1972	26,71	23,24	3,47
1962	27,82	24,40	3,42	1973	26,66	23,23	3,43
1963	27,98	24,42	3,56	1974	26,71	23,30	3,41
1964	28,21	24,49	3,72	1975	27,12	23,77	3,35
1965	28,28	24,41	3,87	1976	27,67	24,40	3,27
1966	28,15	24,23	3,92	1977	27,43	24,30	3,13
1967	27,72	23,72	4,00				

* Anuarul demografic al R. S. R. 1974 (pînă în 1973) ; 1974—1977 din anuarele statistice ale R. S. R. 1975, 1976, 1977 și 1978.

Tendința de scădere a virstei medii la căsătorie se continuă pînă în anul 1959, urmată de o creștere pînă în 1965 ; scăderea se reinstalează și se menține pînă în 1973 ; ultimii ani marchează o ușoară tendință de creștere. La bărbați, virsta medie a oscilat între 28,28 ani și 26,66 ani, iar la femei — între 24,49 ani și 23,23 ani.

Semnificații mai bogate ne furnizează virsta mediană⁷ la căsătorie, mai ales la prima căsătorie.

Tabelul nr. 5

Evoluția virstei mediane la prima căsătorie în perioada 1961—1977*

Anii	Virsta mediană a		Diferența soț-soție	Anii	Virsta mediană a		Diferența soț-soție
	soțului	soției			soțului	soției	
1961	24,26	21,33	2,93	1971	23,87	20,74	3,13
1962	24,34	21,11	3,23	1972	23,85	20,90	2,95
1963	24,48	20,86	3,62	1973	23,80	20,96	2,84
1964	24,61	20,72	3,89	1974	23,85	21,04	2,81
1965	24,61	20,41	4,20	1975	23,96	21,30	2,66
1966	24,52	20,20	4,32	1976	24,01	21,62	2,39
1967	24,50	19,97	4,53	1977	24,47	21,62	2,85
1968	24,40	19,88	4,52				
1969	24,25	20,26	3,99				
1970	24,03	20,56	3,49				

* Anuarul demografic al R. S. R. 1974 (pînă în 1973). Anuarele statistice ale R. S. R. 1975, 1976, 1977 și 1978.

⁷ Demografia acordă preferință aici, ca și în alte cazuri, medianei pentru semnificația clară a acestei valori a tendinței centrale.

Pentru întreaga perioadă 1961—1977, vârsta mediană a soților a fost de circa 24,20 ani iar a soților de 20,80 ani, diferența fiind de aproximativ 3,40 ani.

Scăderea vârstei efective pînă prin anii 1958—1959, continuind probabil o tendință mai veche, ca și noua tendință de ușoară creștere au o semnificație particulară.

Înainte de a continua analiza, să facem apel și la constatările furnizate de tabelele de nupțialitate⁸.

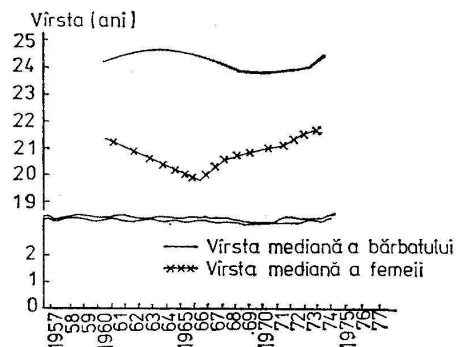

Fig. 3. Vârsta mediană a femeilor și bărbaților la prima căsătorie (1961—1977)

Vârsta mediană la prima căsătorie a femeilor a fost de 20,54 ani (1956), 20,20 ani (1966) și 21,20 ani (1971—1972), indicind o scădere pînă în 1966, urmată de o creștere.

„Explozia nupțială” și „modelul” nupțialității populației României

Disponem de câteva elemente pentru a aborda o problemă fundamentală : care este tipul sau „modelul” nupțialității populației României, format sub influența factorilor care au acționat în condițiile social economice, și dacă a avut loc „explozia nupțială”?

Îi datorăm demografului englez J. Hajnal un studiu asupra „exploziei nupțiale” (*marriage boom*) devenit clasic, în care se analizează caracteristicile redresării spectaculare a nupțialității în țările Europei occidentale⁹. După J. Hajnal, „explozia nupțială”, caracterizată printr-o frecvență ridicată a căsătoriilor, a avut loc în țările Europei de Nord și de Vest în anii 1935—1950 și s-a caracterizat printr-o reducere rapidă a vârstei mediane la căsătorie, avind drept efect scăderea substanțială a populației necăsătorite, în special la vârstele tinere. „Explozia nupțială” a fost cauza, în mare parte, a exploziei natalității (*baby boom*), dar ea rămîne — după aprecierea autorului — un fenomen social și demografic neexplicat.

Cît privește „tipul” sau „modelul” (*pattern*) al nupțialității, sociologul american D. J. Bogue¹⁰ consideră că există următoarele tipuri : „precoce”, în care vârsta mediană a femeilor la prima căsătorie este sub 18 ani, căsătorie „timpurie”, vârsta fiind cuprinsă între 18 și 19 ani, cea „matură”, între 20—21 ani, și căsătorie „tîrzie”, la 22 ani și peste. După D. J. Bogue, țările cu nupțialitate „precoce” erau majoritatea țărilor în curs de dezvoltare, la care se adaugă S.U.A. și Ungaria, iar țările cu „căsătorie matură” țările din Europa, U.R.S.S., Australia și Noua Zeelandă, atașindu-li-se o serie de țări în curs de dezvoltare (Brazilia, Bolivia, de exemplu). În ce privește proporția redusă a persoanelor necăsătorite, fenomenul este caracteristic țărilor

⁸ Există trei tabele publicate : I. D. Gindac, V. Ghețău, *Tabela de nupțialitate a populației din țara noastră*, în „Revista de statistică”, nr. 1/1966 ; V. Ghețău, *Interferența dintre nupțialitate și mortalitate*, în „Studii de statistică”, *Lucrările celei de-a șaptea Consfătuiri științifice de statistică 1969*, vol. II, D.C.S., 1972, p. 1702—1708 ; Gheorghita Șerban, *Tabela de nupțialitate a populației pe sexe, în anii 1971—1972*, în „Studii de statistică”, București, 22—23 ianuarie 1974, D.C.S., 1975.

⁹ John Hajnal, *The Marriage Boom*, în „Population Index”, april 1953.

¹⁰ Donald J. Bogue, *Principles of Demography*, John Wiley and Sons Inc., New York, 1969, p. 315.

în curs de dezvoltare ; din Europa, Bulgaria și România se adaugă acestei categorii. Cea mai ridicată proporție a persoanelor celibatate (20 %) se menționează în Irlanda și Scoția¹¹.

Studiile mai recente¹² ne arată următoarea situație a vârstei mediane a femeilor la prima căsătorie :

Tabelul nr. 6

Vârsta mediană a femeii la prima căsătorie (ani și sutimi)*

Tări	1950	1955	1960	1965	1970	1973	1977
Bulgaria	...	21,04	20,36	20,20	20,83	20,94	...
Cehoslovacia	...	21,97	21,24	20,92	21,27	21,44	...
Polonia	...	22,73	22,41	...	20,56	22,08	...
România*	21,33	20,41	20,55	20,96	21,62
Ungaria	22,21	21,97	21,00	21,14	20,68	20,48	...
Franța	22,95	23,04	23,04	22,23	22,34	22,37	...
Irlanda	...	26,09	25,52	24,31	23,63	23,48	...
Marea Britanie	23,17	22,71	22,23	21,80	21,77	21,83	...
Canada	22,53	22,24	21,70	21,61	21,83	21,71	...
S. U. A.	21,51	20,48	20,21	20,53	20,89	20,80	...
Japonia	22,65	23,23	23,72	23,61	23,52	23,59	...

* Date calculate de autor.

Cu o vîrstă mediană de 20,96 ani (1973), România se situează în apropierea Bulgariei, Ungariei și a S.U.A. : ca tip de nupțialitate, se poate vorbi de o tranziție între căsătoria „timpurie” și cea „matură”¹³. Să remarcăm că și România se încadrează în tendința de ușoară creștere a vârstei mediane la prima căsătorie în ultimii ani, tendință care are numeroase explicații. În raport cu țările dezvoltate, România se caracterizează printr-o rată scăzută a celibatului definitiv (3—4 %) ¹⁴.

Ca frecvență a căsătoriilor la 1 000 de locuitori, România se situează pe primele locuri în contextul european, după cum rezultă din statisticile O.N.U.¹⁵.

Revenind la ratele de nupțialitate din România 1946—1978, în prima subperioadă (1946—1958) rata medie a fost de 11,2 căsătorii la 1 000 de locuitori, mai înaltă cu 24 % față de perioada interbelică și cu 33 % față de subperioada 1970—1978. Este deci subperioada în care ar trebui plasată „explozia nupțială” din România. Desigur, parțial, ratele ridicate din această subperioadă se datorează binecunoscutului fenomen de recuperare a căsătoriilor aminate în timpul celui de-al doilea război mondial. Principala factor este afirmarea puternică a „propensiunii” pentru căsătorie, favorizată de schimbările politice, sociale, economice și culturale. Mobilitatea spațială, însoțită de cea socială a acționat, de asemenea, în sens pozitiv. Să menționăm și faptul că factorii demografici — efectivele numerice ale cohortelor nupțiale, repartitia populației după stare civilă — au înlesnit procesul amintit.

Printre consecințele importante ale acestui fenomen trebuie inclusă frecvența scăzută a celibatului definitiv, iar pe plan demografic general este permisă ipoteza că natalitatea ridicată din această subperioadă se datorează în mare măsură „exploziei nupțiale”¹⁶.

¹¹ Datele lui Bogue se referă la anii 1950—1960.

¹² O.N.U., *World Population Trends and Policies. 1977, Monitoring Report. Vol. I. Population Trends („Population Studies”)* New York, nr. 62/ 1979, p. 237—238.

¹³ Tipul de căsătorie „tîrzie”, potrivit datelor din tab. 6, este ilustrat de Irlanda (23,48 ani) și Japonia (23,59 ani), iar cel de căsătorie „matură” de Franța (22,37 ani) și Polonia (22,08 ani).

¹⁴ D. J. Bogue, *op. cit.*, p. 315, arată că indicele respectiv pentru Franța era de 8,6 %, Olanda 9,7 %, Ungaria 7,2 %, S.U.A. 7,8 %, fiind însă pentru India de 0,5 %.

¹⁵ O.N.U. *Demographic Yearbook. Ed. XXIX, New York, 1978.*

¹⁶ În subperioada 1948—1956, rata de natalitate a fost de circa 25,1 născuți-vii la 1 000 locuitori, în timp ce în anii 1957—1966 nivelul ei era de 17,7. Chiar și în perioada de puternică redresare a natalității (1967—1974) nivelul ei nu a mai atins pe cel din 1948—1956, fiind de 21,8 %.

Tabelul nr. 7

Ratele de nupțialitate în unele țări din Europa (număr de căsătorii la 1 000 locuitor)

	1973	1974	1975	1976	1977
ROMÂNIA	8,2	8,3	8,9	9,1	9,2
Bulgaria	8,6	8,5	8,6	8,4	8,5
Cehoslovacia	9,7	9,6	9,5	9,4	9,1
Polonia	9,9	9,3	10,9	10,4	...
Iugoslavia	8,8	8,6	8,4	8,2	8,2
Ungaria	9,8	9,5	9,8	9,5	9,1
R. D. Germană	8,1	8,2	8,4	8,6	8,8
Franța	7,7	7,5	7,3	7,1	6,9
R. F. Germania	6,4	6,1	6,3	5,9	5,8
Italia	7,6	7,3	6,7	6,3	6,1
Olanda	8,0	8,1	7,3	7,0	6,7
Suedia	4,7	5,5	5,4	5,5	4,9
Marea Britanie	8,1	7,8	7,7	7,3	...

Trebuie subliniat că atât nupțialitatea ridicată din prima subperioadă, tendințele ei ulterioare, schimbarea vârstei mediane la căsătorie ca și celelalte fenomene sînt legate de schimbările adînci ale structurii sociale și demografice a populației, de fazele tranziției demografice din România, de caracterul ei de țară în curs de dezvoltare și de trecere spre stadiul de țară cu dezvoltare medie. Unul din cele mai semnificative procese a fost urbanizarea rapidă, schimbarea proporției dintre populația urbană și cea rurală.

În perioada 1948—1979, ponderea populației urbane a crescut de la 23,4 % la aproximativ 50 %. Or, fenomenele demografice, inclusiv nupțialitatea, au un caracter diferențial. Dacă în perioada 1930—1934, nupțialitatea din mediul rural este cu 13,4 % mai înaltă decît în mediul urban, în schimb, în anii 1946—1978, nupțialitatea din urban a fost în permanență mai ridicată, manifestînd chiar o tendință de creștere¹⁷. În anii 1948—1956, nupțialitatea populației urbane era cu 17 % mai ridicată ca în rural, pentru ca în perioada 1975—1977 să fie cu 75 % mai mare. Redresarea nupțialității, după anul 1969, este de fapt un fenomen asociat populației urbane. Afirmatia că sîntem în prezența unei noi „explozii nupțiale” nu are — după părerea noastră — nici un temei. Nu creșterea „propensiunii” pentru căsătorie explică acest fenomen — deși este posibil parțial —, ci consecința migrării sat-orăș, care a fost deosebit de intensă în anii 1966—1977, fapt consemnat de recensămîntul din 1977. Mai mult, nupțialitatea este cu atât mai înaltă cu cît este orașul mai mare; pe județe ea variază în legătură directă cu proporția urbanizării județelor. Populația rurală a dat orașului cohorte tinere, nupțiabile, care au contribuit esențial la creșterea nupțialității populației urbane.

Aceste schimbări au loc în cadrul unui amplu proces de omogenizare socială, însoțit și de unul de omogenizare demografică. Strategia făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate va determina modificări importante ale variabilelor demografice, printre care afirmarea unui comportament demografic adecvat acestui tip de societate, a unui model de familie care să îmbine valorile pozitive ale familiei tradiționale cu nevoile de modernizare, a unui model de nupțialitate specific condițiilor noi.

¹⁷ Vl. Trebici, *Demografia rurală a României*, în „Vitorul social”, an VIII, nr. 2/1979.